

4th

**INTERNATIONAL COMPUTER
AND
INSTRUCTIONAL TECHNOLOGIES
SYMPOSIUM**

PROCEEDINGS

EDITORS

**PROF.DR. ALI MURAT SÜNBÜL
ASSOC.PROF.DR. İSMAİL ŞAHİN**

KONYA, 2010

MAYA AKADEMİ PUBLISHING

**INTERNATIONAL COMPUTER AND
INSTRUCTIONAL TECHNOLOGIES
SYMPOSIUM PROCEEDINGS**

DESIGNED BY

VEYSEL DEMİRER

SELAHATTİN ALAN

Selcuk University, Ahmet Kelesoglu Faculty of Education
Department of Computer Education and Instructional Technologies,
Meram, 42099, KONYA

ISBN: 978-605-61434-2-7

ÖĞRETMENİN TÜKENMİŞLİĞİ VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI

TEACHERS' BURNOUT AND TECHNOLOGY POLICIES

Arş. Gör. Ümmühan AVCI

Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü
uavci@baskent.edu.tr

Doç. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü
sadi@hacettepe.edu.tr

ÖZET: Öğretmenlerin kişisel ve mesleki yeterlik durumları başarılı öğrenci, okul ve toplum açısından önemli değişkenlerdir. Öğretmenler mesleklerini yürütürken üzerlerinde sürekli bir baskı hissederler. Farklı meslek alanları için de geçerli olan bu durum doğal olarak birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi tükenmişliktir. Araştırmalar günümüz öğretmenlerinin büyük bir bölümünün teknoloji okur-yazarlığı konusunda bir eksiklik yaşadığını göstermektedir. Bu eksikliğin oluşumu incelendiğinde hizmet içi eğitim yetersizliğinden, sayısal uçuruma kadar birçok etkenin varlığı göze çarpmaktadır. Uygulanan politikalar açısından duruma bakıldığında bu eksikliklerin en önemli nedenlerinden birisinin, teknoloji politikalarının tam anlamıyla hayata geçirilememesi olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın amacı öğretmen tükenmişliğini etkileyen değişkenleri teknoloji politikaları açısından irdelemektir. Bu amaçla teknoloji politikaları incelenmiş ve bu politikaların uygulanamamasının arkasında yatan nedenler sorgulanmıştır. Bu bağlamda öğretmen tükenmişliğini azaltmak amacıyla öncelikle onları teknoloji okur-yazarı yapmak gerektiği belirtilmiştir. Okul Temelli Mesleki Gelişim çalışmalarının bu açıdan yararlı sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda hem eğitimin değişik kademelerinde görev yapan yöneticilere hem de Milli Eğitim Bakanlığına yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen tükenmişliği, teknoloji politikaları, teknoloji okur-yazarlığı, hizmet-içi eğitim

ABSTRACT: Teachers' personal and professional competencies are important variables in having effective schools. Teachers feel that they are under tremendous pressure in their daily teaching routines. This pressure, which can be observed in many other professions as well, naturally becomes source of a number of problems. One of these problems is teachers' burnout. Research results have shown that there is a lack of experience of today's teachers in terms of technology literacy. There are a number of reasons for this situation such as insufficient in-service training activities and the digital gap which exist in educational settings. When this situation was examined in terms of policies implemented, it was seen that the most important reasons for the lack of teachers' technological literacy was technology policies which were not fully and properly implemented. The purpose of this study was identifying the variables that affect teachers' burnout in terms of technology policies implemented. Thus, technology policies were analyzed and the reasons why those policies were not successfully implemented were discussed. One possible conclusion drawn from this analysis was that providing them experiences and making them technology literate teachers are important variables in diminishing burnout in teaching profession. For example, school based professional development activities, which could provide an atmosphere where teachers could gain experience and observe implications in the first hand, could lead to useful results. In this regard some suggestions were offered for administrators who work both at school level and at the Ministry of Education.

Keywords: Teachers' burnout, technology policies, technology literacy, in-service training

GİRİŞ

Yaşamın sürdürülebilmesi için bir iş sahibi olmak ve çalışmak gerekmektedir. Bu gereklilik içerisinde çalışma koşulları nedeniyle zorlanma yaşıyorsa, bireyler için oldukça sıkıntılı bir süreç söz konusu demektir. Bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi tükenmişliktir. Tükenmişlik, insan ile doğrudan ilişki kurmayı gerektiren mesleklerdeki bireylerde oldukça sık görülen bir durumdur. Yapılan araştırmalar tükenmişliğin diğer mesleklerle karşılaştırıldığında en çok öğretmenler arasında yaşandığını göstermektedir. Öğretmenlerin mesleklerinde daha bilgili ve etkili olmaları bakımından günden güne artan bir baskı vardır. Bunun yanında öğretmenlerin akademik uzmanlığın ötesinde kendilerinden beklenen birçok sorumluluk bulunmaktadır. Bunlardan biri yapılan devlet sınavlarında (SBS, OKS, LYS, YGS vb.) öğrenci başarılarında veya başarısızlıklarında öğretmenlerin sorumlu tutulmalarıdır. Diğer öğretmenlerin birçok duygusal ve davranışsal sorunlara sahip öğrencilerle çalışmasıdır. Bunun ötesinde öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılamada kaynakların yetersiz olmasıdır. Yani öğretmenlerin kalabalık sınıflarda eksik materyallerle, yetersiz maddi ve manevi destekle mesleklerini sürdürmeye çalışmaları ve tüm bu sorunlarla kendi

başlarına başa çıkmaları beklenmektedir. Bu nedenle aslında öğretmenlerin mesleki tükenmişlik yaşamaları hiç de şaşılabilecek bir sonuç değildir.

Öğretmenlerde tükenmişliğin ortaya çıkmasının ve yaygınlaşmasının, çeşitli toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak değişebilen eğitim-öğretim felsefesi ve çalışmalarından kaynaklandığı ifade edilebilir. Değişen eğitim ve teknoloji politikalarıyla birlikte, olumsuz koşullar ve gerilim altında çalışma, bir yandan öğretmenlerin verdiği hizmetin niteliğinde ve niceliğinde bozulmaya neden olurken, diğer yandan birey olarak sağlığını da etkilemektedir (Baysal, 1995; Akt: Gündüz, 2005).

Öğretmeni, öğrenciyi, okulu, aileyi kısaca toplumu olumsuz etkileyebilen öğretmen tükenmişliği ile ilgili yurt dışında ve yurtçinde yapılan birçok araştırma vardır. Öğretmen tükenmişliği ile ilgili olarak yurt dışında yapılan araştırmalarda öğretmenlerde iş stresi, iş doyumu, öz yeterlilik inançları, çaba-ödül dengesizliğinin oluşturduğu çöküntü ile tükenmişlik arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçları incelendiğinde kişisel ve demografik özelliklere göre (yaş, cinsiyet, kıdem) oldukça farklı sonuçlar elde edilmiştir. Yurtdışındaki araştırmalarda yoğun bir şekilde ele alınan öğretmen tükenmişliği, özellikle 90'lı yılların ortalarından itibaren yurt içindeki çalışmalarda da incelenmeye başlanmıştır. Üniversite öğretim elemanlarından anaokulu öğretmenlerine kadar geniş bir eğitimci yelpazesinde incelenen tükenmişlik, çeşitli demografik, mesleki ve psikolojik değişkenler çerçevesinde ele alınmıştır. Yapılan araştırmalarda genel olarak öğretmenlerde tükenmişlik ve bunu gidermeye yönelik öneriler üzerinde durulmuştur. Çalışmaya katılanların yaşının, ortamdaki memnuniyetinin, mesleki geleceğe bakışının, cinsiyetinin, eğitim düzeyinin, hizmet süresinin değişken olarak ele alındığı görülmektedir.

Öğretmen tükenmişliğinin birçok değişkenden etkilendiği ve birçok değişkeni etkilediği açıkça görülmektedir. Öğretmenlerin yaşadıkları tükenmişlik sorunu tüm sektörleri etkileyebilecek niteliktedir. Bu sorunların önüne geçebilmek amacıyla öğretmen tükenmişliğine toplumsal açıdan bakılmalı ve bu konuda uygulanabilecek politikalar belirlenmelidir.

Öğretmen Tükenmişliğinin Nedenleri

Öğretmen tükenmişliğini konu alan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları incelendiğinde tükenmişliğin öğretmenlerin verimli çalışmasını etkileyen çok önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmalarda genel olarak öğretmenin kendisine ilişkin unsurlarla (bireysel unsurlar) çalıştıkları kurumlara ilişkin unsurların (örgütsel unsurlar) birleşerek tükenmişliğe yol açtığı kanısı gözlenmektedir.

Öğretmenin demografik özellikleri (yaşı, cinsiyeti, evli olup olmadığı, eğitim düzeyi vb.) ve çalıştığı kurumdaki görev süresi gibi değişkenler tükenmişliği etkileyen bireysel unsurlardandır. Ayrıca iş deneyimi, öğretmenin kendisini etkili bir öğretmen olarak değerlendirip değerlendirmemesi yani öğretmenin genel ve özel mesleki yeterlikleri ile kişilik özellikleri tükenmişliği ortaya çıkaran bireysel unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Maslach, Schaufeli ve Leiter (2001), tükenmişliğe neden olan örgütsel unsurları; iş yükü, kontrol, ödüller, aidiyet, adalet ve değerler olarak belirtmişlerdir. Araştırmacılar örgütsel unsurlardan dolayı artan iş tatminsizliğinin de bireyi tükenmişliğe iteceğini vurgulamışlardır.

Öğretmenlik mesleği dendiğinde öğrencilerle yakın ilişki kuran bir meslek grubu akla gelmektedir. Bu nedenle okul içinde öğretmenin en fazla iletişim kurduğu grup olan öğrencilerin kötü ve problemlili davranışları tükenmişliğin en önemli nedenlerinden biri olarak ele alınmaktadır. Bunu izleyen diğer unsurlar gürültü, kalabalık sınıflar, yetersiz kaynaklar, disiplin problemleri, destek ve ilerleme olanaklarının olmayışı, güdülenme eksikliği ve derse karşı kayıtsızlıktır (Tatar ve Horenczyk, 2002). Öğretmenle öğrencileri arasındaki ilişkinin niteliği öğretmenlik mesleğinin en ödüllendirici öğelerinden birisi olabilir ama bu durum aynı zamanda duygusal olarak tükenmenin kaynağı da olabilir (Huberman ve Vanderberghe, 1999). Tükenmişliği etkileyen bireyler arası unsurlardan biri de kişinin ilişkilerinde yaşadıkları eşitsizliktir. Yani öğretmenler öğrencilerine, arkadaşlarına ve okullarına yaptıkları yatırımların kısacası verdiklerinin aldıklarından daha fazla olduğunu düşündüğünde duygusal, psikolojik ve mesleki açıdan problemler yaşarlar ve problem giderek büyür (Mearns ve Cain, 2003).

Kısacası, öğretmenlik mesleğinin ortaya koyduğu istek ve taleplerin tehdit olarak değerlendirilmesi öğretmenlerde stres ve tükenmeye yol açmaktadır (Gündüz, 2006). Tüm bunlara ek olarak tükenmişliğin yeni öğretmenlerde daha sık gözlemlendiği belirtilmekte ve bunun nedeni olarak deneyimli öğretmenlerin sorunlarla baş etme yollarını öğrenmiş olmaları gösterilmektedir (Dworkin, 2001).

Öğretmen Tükenmişliğinin Sonuçları

Tükenmişlik öğretmenlerin çalışmalarını sürdürme yolundaki çabalarına çok ciddi zararlar veren bir durumdur. Tükenmişlik duygusunu yaşayan öğretmenler olumsuz duygular beslemeye dolayısıyla öğrencileriyle iletişimlerinde kopukluk yaşamaya ve işlerine karşı daha az doyum yaşamaya başlarlar (Kyriacou, 2000). Farber (1984)'a göre tükenen öğretmenler öğrencilere karşı daha az sempatik olurlar. Bu öğretmenler sınıfta gerçekleşen olaylara daha az sempati gösterirler, daha az ve daha dikkatsiz plan yaparlar, mesleği bırakmayı hayal ederler, sık sık kendilerini duygusal ve fiziksel olarak yorgun, gergin ve depresyonda hissederler. Öte yandan ayrıca genel olarak işlerine daha az bağlı ve adanmış olurlar. Tükenmişlik öğretmenin doyumsuzluğu, güdülenme eksikliği ve başarısızlığıyla sonuçlanır.

Öğretmenin yaşadığı tükenmişlik kendisini ve aile hayatını etkilediği kadar, kaçınılmaz olarak öğretim çevresini (öğrenci, veli, okul) de etkiler. Yüksek tükenmişlik yaşayan ve hala çalışmaya devam eden öğretmenlerin öğrenciler üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu görülür (Dorman, 2003). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri arttıkça hizmet verdikleri kişiler olan öğrencilere ve buna bağlı olarak velilere karşı da davranışları umursamaz, acımasız ve alaycı olmaktadır. Bu da sınıf ortamını rahatsız edici bir hale getirmekte ve eğitim öğretimin kalitesini düşürmektedir (Maraşlı, 2005).

Öğretmen Tükenmişliğinin Önlenmesi

Tükenmişlik kavramı yaşamın tüm alanlarını kapsayabilmektedir. Bu nedenle bu olgunun gereğince anlaşılması ve ortaya çıkmasının önlenmesi için bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Özellikle öğretmenlerdeki tükenmişliğin belirtilen tüm nedenlerden dolayı tanımlanması ve gerekli önlemlerin alınması ayrı bir önem taşımaktadır (Maraşlı, 2005).

Kahn ve diğerleri (2006), tükenmişliği önleme çalışmalarını bireysel olduğu kadar örgütsel temele dayandırmaktadırlar. Buna göre yöneticiler öğretmenlere olumlu geribildirim vererek ve öğretmenlere çalışırken işin olumlu yanlarını tartışabilecekleri zaman ve olanak sağlayarak tükenmişliği önleyebilirler. Kyriacou (2001), sosyal desteğin olduğu olumlu atmosferli bir okulda çalışmanın önemini vurgulamıştır. Araştırmacıya göre böyle bir ortam, öğretmenlerin sorunlarını diğerleriyle paylaşmasını ve arkadaşlarından çözüm ya da yardım önerisi almalarını sağlayacaktır. Problemlerini paylaşmak ya da teneffüste arkadaşlarıyla sosyal etkinliklerde bulunmak stresi ortadan kaldırarak tükenmişlik duygusunun oluşumunu belli ölçülerde önleyebilecektir. Farber (2000)'a göre tüm tükenmişlik türlerini tedavi etmenin en etkili yolu okulun doğasını ve işleyişini değiştirmektir. Okulları öğrenciler için olduğu kadar öğretmenler için de daha sıcak ortamlar haline getirerek bu bozuklukların oluşmasını önlemek ya da en azından oluşum yoğunluğunu ve sıklığını azaltmak olanaklıdır.

Öğretmenlikte stresi azaltmak daha gerçekçi, gerçekleştirilebilir hedefler tanımlayarak mümkün olabilir. Öğretmen-öğrenci, öğretmen-meslektaş ve yöneticiler arasında formal ya da informal kabul edilebilir sınırların oluşturulması önemli olabilir. Tüm bunların yanında Friedman (2003) yaptığı araştırmada öğretmenlik mesleğine başlamadan önce ya da ilk yılında tükenmişlikle ilgili bireyin farkındalığını artırmanın, onun nedenlerini, etkilerini ve nasıl mücadele edebileceği hakkında fikir sağlaması bakımından önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan ayrıca, iş arkadaşlarının stres deneyimlerini dinlemenin de kişinin yalnız olmadığını anlamasını sağlayan bir tür destek kaynağı olabilir.

Kısaca öğretmenlik gibi mesleklerde tükenmişlik kolay gelişebildiğinden, bu meslekte tükenmişliğin kurumsal olarak tanımlanması ve önlenmesi için; öğretmenlerin kendi duygularını açıkça ifade edebilecekleri, geri bildirim, danışma ve destek sağlayabilecekleri bir sistemin oluşturulması gerekmektedir (Dolunay ve Piyal, 2003).

TARTIŞMA

Öğretmenin tükenmişliğini bireysel ve mesleki anlamda birçok değişken etkileyebilmektedir. Bu çalışmada öğretmen tükenmişliğinin teknoloji politikalarıyla ilişkisi ve bu boyutla ilgili tartışmalara yer verilmiştir. Öğretmen yeterlikleri “Öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli biçimde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken genel bilgi, beceri ve tutumlar” olarak tanımlanabilir. Öğretmen yeterlikleri konusunda özellikle batılı ülkelerdeki alan yazın incelendiğinde teknoloji yeterliklerinin öğretmen yeterliklerinin ayrılmaz bir parçası olduğu göze çarpmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının teknoloji okur-yazarı olmayı bir öğretmenin önemli bir niteliği olarak gördükleri anlaşılmaktadır (Seferoğlu, 2004).

Öğretmenlerin var olan teknolojiiden yararlanabilmeleri için öncelikle o teknolojiyle ilgili belli düzeyde bir okur-yazarlığa sahip olmaları gerekmektedir. Teknoloji okur-yazarı olan öğretmenlerin, olmayanlara göre mesleki açıdan daha yeterli oldukları vurgulanmaktadır. Ancak günümüzde öğretmenlerin büyük bir bölümünün teknoloji okur-yazarlığı konusunda bir eksiklik yaşadığı da bilinmektedir. Bu eksikliğin oluşumu incelendiğinde hizmet içi eğitim yetersizliğinden, sayısal uçuruma kadar birçok etkenin göze çarptığı görülebilir. Bu

eksikliklerin en önemli nedenlerinden birisi, bu konularda belirlenen teknoloji politikalarının hayata tam anlamıyla geçirilememesidir.

Türkiye Bilişim Şuraları ve 1963'ten günümüze kadar belirlenen kalkınma planları incelendiğinde hizmet içi eğitimin yaygınlaştırılması, eğitim ve teknolojinin bütünleştirilmesi, teknolojinin yayılımı, eğitim, teknoloji ve sanayinin işbirliği içinde çalışması gibi birçok önemli konuda politikalar belirlendiği görülür. Ayrıca bilgi toplumuna dönüşümde sayısal uçurumu giderme hedefleri belirlenmiştir. Ancak günümüzde belirlenen hedeflere istenen hızda ve düzeyde ulaşmakta sıkıntılar yaşandığı anlaşılmaktadır.

Politikaların uygulanması sürecinde yaşanan sıkıntıların yanında, öğretmen yetiştirmede teknolojiye ve bilgi okur-yazarlığına önem veriliyor olması, bilgi teknolojilerini kullanım düzeyinin artırılması, öğretmenlere bilgi teknolojileri eğitimi verilmesinin gerekli görülmesi, Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu'nun kurulması gibi olumlu gelişmelerin de yaşandığı gözlenmektedir. Bu gelişmelerin öğretmenlerin tükenmişlik düzeyini azaltıcı rol oynadığı ileri sürülebilir.

Toplumdaki değişik meslek grupları arasında öğretmenlerin, yaşanan tüm bu gelişmelerden ya da sorunlardan etkilenen en önemli meslek grubu olduğu söylenebilir. Bu bağlamda gerçekleştirilemeyen politikalar doğrultusunda, öğretmenlerin mesleki açıdan yeterli olamamaları ve kendilerini yeterli görmemelerinin de öğretmen tükenmişliğini tetiklediği söylenebilir. Bu konuyla ilgili olarak Seferoğlu (2009), tükenmişlik duygusu yaşayan öğretmenlerin güdülenmesi açısından mesleki gelişim etkinliklerinin sunulmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca yapılan araştırmalar incelendiğinde, öğretmen tükenmişliğinin sadece öğretmenlerin kendilerinden kaynaklanmadığı, yöneticilerin bilgi, beceri, tutum ve davranışlarının da bu konuda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yöneticilerin teknoloji okur-yazarlık düzeylerinin de öğretmenlerin teknolojiye olan yaklaşımlarını etkilediği görülmektedir. Nitekim bu konuda yapılan bir çalışmada bir okulda eğitim yöneticisinin teknolojiyi etkin kullanımının göstergeleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (Turan, 2002; akt: Yılmaz, 2005): Öğrencinin akademik başarısında artış,

- Öğrenci devamsızlıklarında azalma,
- Meslekî yönden iyi yetişmiş öğrenciler,
- Yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi,
- Öğretmenlerin ve diğer çalışanların tükenmişlik ya da bıkkınlık duygularında azalma olması.

Bu göstergeler, öğretmenlerin başarı ve başarısızlıklarında yöneticilerin de payının olduğunu göstermektedir. Yöneticilerin teknolojiyi etkin kullanmalarının tükenmişlik düzeyinin azalmasına katkıda bulunduğu açıktır. Bu bağlamda öğretmen tükenmişliği tek boyutlu değildir. Sebepleri ve sonuçları görüldüğü gibi çok yönlüdür. Bu nedenle bu konuda okul ve yönetici boyutunda belirlenecek olan teknoloji politikalarının da önemli olduğu unutulmamalıdır.

ÖNERİLER

Teknoloji politikaları doğrultusunda belirlenen hedeflere ulaşmak, bilgi ve teknoloji okur-yazarlığını artırmak ve böylece öğretmen tükenmişliğini azaltmak amacıyla bir takım önerilerde bulunulabilir. Bu öneriler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Sorunları gidermeye yönelik hedefler belirlenmeli,
- Belirlenen hedefler sağlam temeller üzerine kurulmalı,
- Hedeflerin belirlenen hızda ve amaçta gerçekleştirilmesi sağlanmalı,
- Uygulanan politikalar arasında tutarlılık olmalı,
- Eğitim, teknoloji ve sanayi işbirliği sağlanmalı,
- Karar verme yetkisi olanların bilgi ve teknoloji okur-yazarlığı artırılmalı,
- Karar verme yetkisi olanlar tarafından öğretmenlerin olumlu davranışlarını gerek sözel olarak ve gerekse de yazılı olarak takdir edilmeli,
- Öğretmenlerin sürekli mesleki gelişimi sağlanmalı,
- Öğretmenlerin mesleki yeterliklerini artırmak ve mesleki açıdan kendilerine güven duyabilmeleri için hizmet içi eğitim programlarına önem verilmeli,
- Öğretmenlerin öğrencileri ve meslektaşlarıyla iletişim kurma becerilerini geliştirebilmeleri için destek verilmeli,

- Öğretmenlerin sosyal özelliklerini geliştirebilecekleri ve var olan sosyal özelliklerini kullanabilecekleri ortamlar oluşturulmalı,
- Öğretmen adaylarına öğretmenliğe başladıklarında kendilerini bekleyen sorunlar konusunda gerçekçi bilgiler verilerek olumlu bir yapılandırmaya gidilmeli,
- Yeni öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılmalı,
- Ortaya çıkan sorunların hukuki boyutları düşünülmeli ve bu konuda hukuki alt yapı geliştirilmelidir.

Ayrıca, öğretmenlerin tükenmişlik kavramı ve tükenmişlikleri ile ilgili farkındalıkları artırılmalıdır. Birçok öğretmen mutsuzdur ancak neden mutsuz olduğunu bilmemektedir. Çünkü tükenmişlik kavramını daha önce hiç duymamıştır. Bu nedenle de bu durumla ilgili önleyici tedbirler alamamaktadırlar.

Tüm bu etkenlerin öğretmen tükenmişliği ile doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olduğu unutulmamalıdır. Tükenmişliğin ise; kişisel doyumu, iş doyumunu, verimi, başarıyı, diğer bireyleri ve iletişimi etkilediği görülmektedir. Bu nedenle de, öğretmen tükenmişliğinin eğitimi, toplumu, ekonomiyi; kısaca tüm ülkeyi etkileyen önemli bir sorun olduğu ve mutlaka önlenmesi gerektiği açıktır.

KAYNAKLAR

- Baysal, A. (1995). Lise ve dengi okul öğretmenlerinde tükenmişliğe etki eden faktörler. Yayımlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dolunay, A.B. & Piyal, B. (2003). Öğretmenlerde bazı mesleki özellikler ve tükenmişlik. *Kriz Dergisi*, 11(1), ss.35-48.
- Dorman, J. (2003). Testing a model for teacher burnout. *Austrian Journal Of Educational & Developmental Psychology*, 3, pp. 35-47.
- Dworkin, A. G. (2001). Perspectives on teacher burnout and school reform. *International Education Journal*, 4(2).
- Farber B. A. (1984). Teacher burnout: Assumptions, myths and issues. *Teacher College Record*, 86, Number 2.
- Farber, B. A. (2000). Introduction: Understanding and treating burnout in a changing culture. *Psychotherapy in Practice*, 56(5), pp. 589-594.
- Friedman, I. A. (2003). Self efficacy and burnout in teaching: The importance of interpersonal-relations efficacy. *Social Psychology of Education*, 6, pp. 191- 215.
- Gündüz, B. (2005). İlköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss. 152-166.
- Gündüz, B. (2006). Öğretmenlerde akılcı olmayan inançların kişisel ve mesleki değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(11), ss. 75-95.
- Huberman, A. M. & Vanderberghe, R. (1999). Introduction - Burnout and the teaching profession. In *Understanding and preventing teacher burnout*. Edited by: Vandenberghe R, Huberman AM. Cambridge: Cambridge University Pres, pp.1-11.
- Khan, M. J., Khan, N. A., Bano, M., & Ali, J. (2006). Home-work stress, burnout, and social support in university teachers. *Journal of Law and Society*, XXXIV(47), pp. 49-58.
- Kyriacou, C. (2000). *Stress-busting for teachers*. Cheltenham, Nelson Thornes.
- Kyriacou, C. (2001). Teacher stress: Directions for future research. *Educational Review*, 53(1).
- Maraşlı, M. (2005). Bazı özelliklerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre lise öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. TED Ankara Koleji Vakfı Okulları Danışma ve Rehberlik Merkezi
- Maslach, C., Schaufeli, W., & Leiter, M. P. (2001). Jop burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, pp. 397-422. [Çevrim-içi: <http://www.fss.uu.nl/sop/Schaufeli/154.pdf>] (Erişim Tarihi: 16.12.2009).
- Mearns, J. & Cain, E. J. (2001). Relationships between teachers' occupational stress and their burnout and distress: Roles of coping and negative mood regulation expectancies. *Anxiety, Stres and Coping*, 16(1), pp.71-82.
- Seferoğlu, S. S. (2009). Yeterlikler, standartlar ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ışığında öğretmenlerin sürekli mesleki eğitimi. *Eğitimde Yansımalar IX: Türkiye'nin Öğretmen Yetiştirme Çıkmazı Ulusal Sempozyumu*, ss. 204-217.
- Seferoğlu, S. S. (2004b). Öğretmen adaylarının öğretmen yeterlilikleri açısından kendilerini değerlendirmeleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, s. 131-140. [Çevrim-içi: <http://193.140.216.63/200426SÜLEYMAN%20SADİ%20SEFEROĞLU.pdf>] (Erişim tarihi: 1 Eylül 2009).
- Tatar, M. & Horenczyk, G. (2003). Diversity-related burnout among teachers. *Teaching and Teacher Education*, 19(4), pp.397-408.